

Nagrade i poticaji za prakticanje otvorene znanosti

Mrkva i batina na NI4OS-Europe način

Analiza rezultata pokazala je da se sustavi vrednovanja i napredovanja u znanosti uglavnom oslanjaju na tradicionalne pokazatelje kao što su objavljene publikacije i sudjelovanja na projektima, dok se aktivnosti povezane s otvorenim pristupom i otvorenom znanošću općenito još uvijek nedovoljno ili nikako ne vrednuju.

Institut Ruđer Bošković je kao jedan od 24 partnera na Europskom projektu iz programa Obzor 2020 – National Initiatives for Open Science in Europe (NI4OS-Europe) u sklopu svojih aktivnosti bio zadužen i za koordinaciju radnoga zadatka čiji je cilj bio definirati poticaje i nagrade za implementaciju upravljanja otvorenim istraživačkim podacima (engl. *Open Research Data Management*, ORDM) i FAIR načela (T4.1). U tu je svrhu analizirano postojeće stanje otvorene znanosti (engl. *Open Science*, OS) u 15 zemalja iz kojih dolaze partneri projekta, a koje je snimljeno putem ankete provedene u sklopu projekta na 1170 ispitanika. Detaljna analiza rezultata istraživanja bit će napravljena u sklopu aktivnosti na radnom paketu 2 (WP2), a u sklopu našega radnog zadatka (T4.1) analizirani su odgovori koji se tiču poticaja i nagrada za ORDM i FAIR.

Sustavi vrednovanja oslanjaju se na tradicionalne pokazatelje

Analiza rezultata je, između ostaloga, pokazala da se sustavi vrednovanja i napredovanja u znanosti uglavnom oslanjaju na tradicionalne pokazatelje kao što su objavljene publikacije i sudjelovanja na projektima, dok se aktivnosti povezane s otvorenim pristupom (engl. *Open Access*, OA) i OS općenito još uvijek nedovoljno ili nikako ne vrednuju. Također, ne postoji ni dovoljno edukacije relevantnih dionika o temama povezanim s OS-om, iako postoji svijest o potrebi takvih aktivnosti te planovi za njihovim pokretanjem u budućnosti. Na temelju informacija dobivenih iz ove snimke trenutnoga stanja, analize postojećih inicijativa i izvještaja, ali i dodatnih narativnih izvještaja nekolicine odabranih zemalja (Grčke, Hrvatske, Slovenije i Srbije) koji se donose u prilogu izvještaja D4.1, izdvojeno je deset ključnih poticaja i nagrada za implementaciju ORDM i FAIR načela u zemljama partnerima na projektu NI4OS-Europe te su opisani rezultati aktivnosti na radnom zadatku T4.1 objavljeni u obliku izvještaja pod naslovom *Incentives for supporting ORDM and FAIR* (Deliverable D4.1).

Jedna od najvažnijih i potencijalno najuspješnijih mjera za implementaciju ORDM-a i FAIR načela jest donošenje snažnih i nedvosmišljenih OS politika na svim razinama – od nacionalnih preko politika financijera znanstvenih projekata, institucijskih politika i politika znanstvenih izdavača pa do sustava vrednovanja i pravila za napredovanje u znanstvenim karijerama. Zdrave temelje za OS u znanstvenoj zajednici moguće je usaditi putem nedvosmišlene obveze prakticanja OS prakse od svih dionika te njihovoga nagrađivanja kroz, primjerice, financiranje projekata, napredovanja u znanstvenim karijerama i/ili dodjeljivanja financijskih sredstava znanstvenim

ustanovama koje prakticanju OS. No, kako bi znanstvenici mogli djelovati u skladu s OS načelima, potrebno im je ponuditi neophodnu informacijsku infrastrukturu, osigurati kvalitetnu korisničku podršku,

omogućiti im edukaciju o relevantnim temama i pristup primjerima dobre prakse. Stoga je potrebno voditi računa i o tim segmentima te osigurati financijsku i organizacijsku podršku pružateljima spomenutih usluga. Također je važno poticati ORDM i implementaciju FAIR načela i kroz korištenje znanstvene infrastrukture. Jedan od dodatnih načina koji bi mogao unaprijediti implementaciju OS-a jest korištenje shema za certificiranje kako bi se testirala kompatibilnost OS infrastruktura, politika, planova upravljanja istraživačkim podacima i sl. s postavljenim ciljevima. Unatoč brojnim dobrobitima od dijeljenja istraživačkih podataka u OA, unutar znanstvene zajednice još uvijek postoji određeni strah od neetičnih postupaka drugih znanstvenika i korištenja njihovih istraživačkih podataka bez navođenja autora, tj. strah od prešutnog preuzimanja zasluga za tuđi rad. Stoga je jasno da je potrebno unaprijediti etičnost i istraživački integritet u znanosti kroz donošenje odgovarajućih politika na svim razinama, njihovo provođenje te edukaciju svih uključenih strana o toj tematici. No, jednako tako, potrebno je razvijati i novu inovativnu metriku koja bi pružala kvalitetan uvid u angažiranost pojedinih dionika oko OS aktivnosti, kao i unaprijediti opise i standarde za pripremu istraživačkih podataka za pohranu u odabrani digitalni repozitorij kako bi zaista bili dostupni u skladu s FAIR načelima. Na kraju, ali ne i manje važno, istaknuta je uloga izdavača znanstvenih informacija koji bi trebali preuzeti aktivnu ulogu u promociji OS-a, prilagoditi sukladno tome svoje izdavačke politike, implementirati transparentan (otvoreni) recenzijski postupak, podupirati visoke etičke standarde u znanosti i sl. te na taj način doprinijeti otvorenijoj i kvalitetnijoj znanosti.

Aktivnosti ovoga radnog zadatka pomoći će zemljama partnerima na projektu pri donošenju nacionalnih OS politika, kao i ostalih relevantnih propisa kojima će osiguravati praktičnu implementaciju OS-a u svakodnevne znanstvene procese na svim razinama. 📧

dr. sc. Bojan Macan, EOSC promotor,
Centar za znanstvene informacije,
Institut Ruđer Bošković

